

Historieundervisning som försoning

Nya Zeelands koloniala historia i klassrummet

JIMMY ENGREN*

Örebro universitet

I många post-koloniala samhällen har historiska konflikter de senaste decennierna blivit intimt förknippade med frågor om historisk gottgörelse och historisk försoning.¹ Ersättning, krigsskadestånd, erkännande och sanningskommissioner representerar olika försök att kompensera medborgare som betraktas som historiens offer. Historikern Malin Arvidsson har – oavsett de medel som används – använt begreppet ”statlig gottgörelse” om olika typer av försoningsprocesser.² Det handlar kort sagt om att reglera ett samhälles kollektiva skuld där politiska beslut – i eftervärldens ögon – fått oacceptabla konsekvenser för enskilda och för grupper.³

Utifrån intervjuer med en nyzeeländsk lärare fokuserar den här utblicken på vilken roll historieämnet i skolan kan spela i ett postkolonialt och så kallat post-konflikt-samhälle i dag. Den belyser hur historieundervisningen kan bidra – eller inte bidra – till en medborgarskapsutbildning som både erkänner ett konfliktfyllt förflutet och som strävar efter gottgörelse och försoning i samtiden. Utblicken problematiserar, i relation till tidigare forskning, undervisningspraktiker i ett lokalt sammanhang, staden Whakatane på Nya Zeelands norra huvudö.

För Nya Zeelands del har historiska gottgörelser handlat om det koloniala och självständiga Nya Zeelands kollektiva ansvar för övergrepp

* Fil. dr i historia

1. Göran Collste, *Historisk rättvisa: Gottgörelse i en postkolonial tid* (Göteborg 2018).

2. Malin Arvidsson, *Att ersätta det oersättliga* (Bjärnum 2016).

3. Roy L. Brooks (red.), *When Sorry Isn't Enough: The Controversy over Apologies and Reparations for Human Injustice* (New York 2000); Elazar Barkan, *Guilt of Nations: Restitution and Negotiating Historical Injustices* (New York 2000); Emma Wethey, *The Politics of Apology: Issues Arising from State Apologies to Indigenous Peoples for Historical Injustices in Australasia and North America* (Cambridge 2000).

mot och diskriminering av den maoriska befolkningen i landet. Tviste-frågorna har framför allt handlat om rätten till mark, den brittiska kronans kolonialpolitik mot ursprungsbefolkningen samt frågor som rör diskriminering och exkludering efter självständigheten.⁴ I vissa fall har maoriska stammar drivit processer mot staten i flera generationer. Historiska orättvisor har tagit en allt större plats i den nationella offentliga debatten och 1994 tog den nyzeeländska staten direkt ansvar för att försöka tillgodose maoris krav på kompensation för, som historikern Maureen Hickey uttrycker det, "kronans historiska oförrätter". Hickey menar att gottgörelseprocesserna är ett viktigt steg mot att reparera förtroendet för staten bland maori och en grundförutsättning för att maori och de europeiska kolonisternas ättlingar, ofta kallade pakeha, skall kunna delta i samhället på lika villkor.⁵

Gottgörelseprocesserna efter 1994 har haft en genomgripande påverkan på hela samhället och Nya Zeelands historia betraktas i allt högre grad som en angelägenhet också för maori som gradvis integrerats i nationella historiska berättelser. I dagens Whakatane utgör grupperna nyzeeländare av maoriskt och europeiskt ursprung vardera drygt 45 procent av befolkningen i skolornas upptagningsområde. En minoritet på någon procent utgörs av indiska, kinesiska och polynesiska migranter och deras barn. Betraktar man hela den nyzeeländska befolkningen så är knappt 70 procent av europeisk härkomst. Drygt 15 procent definierar sig som maori medan ytterligare cirka 15 procent är invandrare, eller ättlingar till invandrare, från Kina, Indien och Stillahavsområdet.

Historieundervisning och att uppnå försoning

Nya Zeelands kollektiva minne är, för en samtida betraktare, något av en paradox. Nyzeeländare har genom historien betraktat sig som en nation med tydliga rötter i den europeiska kolonialismen och brittisk 1800-tals-imperialism. På samma gång har självförståelsen bland nyzeeländare av

4. Nya Zeeland blev "Dominion" 1907 och lämnade därmed sin status som koloni. Full suveränitet fick dock inte landet förrän 1947.

5. Maureen Hickey, "Negotiating History: Crown Apologies in New Zealand's Historical Treaty of Waitangi Settlements", *Public History Review* 13 (2006) s. 108–124. Pakeha är ett begrepp som använts av maori sedan 1800-talets början för att beskriva personer med ljus hy och bakgrund i Europa. Dess ursprung är inte helt klarlagt men det anses av många ha kopplingar till maoris skapelsemyt. I dag används termen i många fall som en neutral beskrivning men kan också användas nedsättande. I det följande använder jag därför begreppet europeisk nyzeeländare.

europaisk härkomst präglats av bilden av ett land med en slags godartad kolonial historia baserad på harmoniska relationer och samförstånd mellan urbefolkningen maorier och europeiska kolonistörer som invandrat efter 1830. Betraktar man den akademiska forskningen om den nyzeeländska moderna historien framstår den här nationella självbilden som ganska svår att förstå, kanske rentav förljugen. Föreställningen om en godartad kolonial utveckling har emellertid visat sig svår att rubba och är ett resultat av en lång period där maorifolkets anspråk på rättigheter och kulturell inkludering avfärdats eller ignorerats.

Det nationella kollektiva minnet präglas i dag starkt av de så kallade nyzeeländska krigen som utkämpades mellan europeiska kolonister och olika maoristammar vid mitten av 1800-talet. Kriget har länge haft en viktig symbolisk betydelse i landets historia. Från att tidigare ha varit en hyllning till de europeiska kolonisternas seger har högtidlighållandena under 2010-talet dock ändrat karaktär och numera integreras maoris perspektiv och berättelser om lidanden, umbäranden och tragedier. I dag präglas offentliga ceremonier av försök till försoning mellan maori och europeiska nyzeeländare. Omtolkningen av krigen är det kanske tydligaste exemplet på hur Nya Zeeland under några decennier tvingats konfronteras med, ta ställning till och bearbeta våldsamma händelser i det nationella förflutna.⁶

Trots den länge förhärskande bilden av harmoniska relationer har koloniala konflikter i själva verket satt djupa spår och gör att landet i forskningslitteraturen räknas som ett *post-conflict society* – ett samhälle som alltjämt präglas av och försöker göra upp med sitt koloniala förflutna. Det här är ett arbete där historieämnet och skolan potentiellt skulle kunna göra en viktig insats i formandet av ett inkluderande samhälleligt historiskt minne.

Vård, skola och annan offentlig verksamhet har i grunden stöpts om sedan 1990-talet för att bättre kunna möta maoriminoritets behov. Inte minst har den här utvecklingen påverkat skolan och dess styrdokument. Bland andra historiedidaktikern Mark Sheehan hävdar att den nya läroplanen från 2007 (senare reviderad) skapar goda förutsättningar för att bedriva en ny form av historieundervisning som grundligare

6. Det pågående projektet "Difficult Histories, the New Zealand Wars" kartlägger och dokumenterar hur nyzeeländare minns och glömmet landets koloniala historia, se till exempel: Leah Bell, "Difficult Histories", *New Zealand Journal of Public History* 7:1 (2020) s. 7–12.

behandlar kontroversiella och konfliktfyllda perioder i landets historia. Sheehans forskning behandlar bland annat de pedagogiska, historio- grafiska och kulturella krafter som format historieämnet i den nyzeeländska skolan. Han menar att det funnits en tendens bland progressiva skolforskare och politiker att betrakta ämnet som en "lost cause", alltför konservativt och elitistiskt för att kunna reformeras.⁷ I och med den nya statliga minoritetspolitiken och 2000-talets skoldebatt har dock historieundervisningen återigen hamnat i fokus.⁸ Frågan är om undervisning i historia, som Sheehan framhåller, kan bidra till historisk försoning och till att förankra statens kompensatoriska politik i det allmänna medvetandet. I det följande diskuteras Sheehans tes med avstamp i intervjuer med en nyzeeländsk historielärare på *high school*-nivå. Nyzeeländsk *High School* omfattar årskurserna 9–13 och eleverna är vanligen mellan 13 och 19 år gamla. Läraren, som här kallas Thomas, är verksam i staden Whakata- tane. I semi-strukturerade samtal har jag ställt frågor om hur han tolkar och uppfattar sitt uppdrag samt hur han utformar sina undervisnings- praktiker. Jag har intervjuat Thomas enskilt och tillsammans med en annan lärare vid olika tillfällen.⁹

Undervisningspraktiker: den konfliktfyllda historien i klassrummet

Thomas, som är en man i 55-årsåldern, är av skotsk-irländskt ursprung och uppvuxen på landsbygden i Nya Zeeland. Han tog examen 1993 och beskriver hur hans lärarutbildning var starkt präglad av Nya Zeelands relation till den gamla kolonialmakten England. En stor del av den historieundervisning han erbjöds vid universitetet handlade om europeisk historia med Storbritannien i centrum. Den här eurocentriska traditionen var länge dominerande och har vilat tung över hela det nyzeeländska utbildningssystemet. Inte förrän under 1990-talet fick de så kallade

7. Mark Sheehan, "The place of 'New Zealand' in the New Zealand history curriculum", *Journal of Curriculum Studies* 42:5 (2010) s. 671–691; *The New Zealand Curriculum*, 2007.

8. Mark Sheehan, "A question of bias? Politics, assessment and the New Zealand history curriculum", *History of Education Review* 40:2 (2011) s. 176–188.

9. Jag har intervjuat en lärare, Thomas, individuellt samt har gjort en dubbelintervju med Thomas och en kollega till honom. Intervjun med Thomas genomförd 15/12 2017; dubbelintervjun genomförd 13/12 2017. I det följande fokuserar jag uteslutande på Thomas undervisnings- praktiker och pedagogiska idéer. Valet att fokusera på Thomas gjordes utifrån hans intresse för nyzeeländsk historia. Den andre läraren valdes bort eftersom han främst fokuserar på globalhistoriska perspektiv och inte tillförde diskussionen om den nyzeeländska kontexten något utöver intervjun med Thomas.

revisionisterna genomslag i nyzeeländsk historievetenskap. Revisionisterna var en ung generation historiker som ville skriva om Nya Zeelands historia med maori som en betydelsefull aktör i formandet av landet som modern nation.¹⁰ Mycket har hänt sedan 1990-talet men trots förändringar under senare år och läroplanens skrivningar som uppmuntrar undervisning som fokuserar relationer mellan nyzeeländare av maoriskt och europeiskt ursprung, beskriver sig Thomas som ganska ensam om att systematiskt arbeta med det relationella historiska perspektivet i sitt lärarkollegium.¹¹

Ett problem som Thomas tog upp under intervjuerna är att många pedagoger är relativt illa rustade för att undervisa om maoris historia. Många av lärarna i hans kollegium är av europeisk härkomst vilket gör att de saknar förstahandskunskap om maoris historia och kultur. I många fall har de dessutom, likt honom själv, lärarutbildningar från 1990-talet eller tidigare. Generellt pekar hans erfarenheter mot att historia, som undervisningsämne i skolan, i någon mån fortfarande präglas av fokus på europeisk och brittisk historia och på banden till den gamla kolonialmakten. Skolan har, menar han, alltför länge undvikit de svåra historiska frågorna om landets koloniala arv och fortfarande är det långt ifrån självklart att lärare i Whakatane belyser det konfliktfyllda nationella förflutna i sin undervisning.¹² Thomas menar att historiska motsättningar mellan majoritet och minoritet fortfarande osynliggörs i undervisningspraktiker och att skolan, av olika strukturella skäl, har små möjligheter att bidra till samhällelig försoning. Det är särskilt anmärkningsvärt att det här osynliggörandet alltså sker i ett geografiskt område där nyzeeländare av maoriskt och europeiskt ursprung utgör ungefär lika stor andel av elevunderlaget.

Thomas hör dock till de som vill undervisa om den konfliktfyllda koloniala historien.¹³ Han menar att han, så långt det är möjligt, försöker koppla samman det förflutna och samtiden och arbetar aktivt med elevers egen historia och identitet. Hans undervisning bygger på dialog och delaktighet och han framhåller särskilt att han vill bidra till att han-

10. Se t.ex. James Belich, *The New Zealand Wars and the Victorian Interpretation of Racial Conflict* (Auckland 2015); Michael King, *Penguin History of New Zealand* (Auckland 2003).

11. Intervju med Thomas i Whakatane, 15/12 2017.

12. Sheehan (2010) s. 671–691.

13. Där inte annat anges bygger följande på intervjun med Thomas i Whakatane den 15/12 2017.

tera ett konfliktfyllt nationellt förflutet i klassrummet och därigenom verka för ett integrerat Nya Zeeland. Vid samtalen med Thomas framkommer att hans undervisning, i stor utsträckning, behandlar kontroversiella och konfliktorienterade teman. När man undervisar i historia, menar han, är det viktigt att ha i åtanke den ofta problematiska relationen mellan maori och pakeha – Thomas väljer att konsekvent använda det maoriska ordet – i samtiden.¹⁴ Så snart koloniala konflikter berörs i undervisningen kommer elever ofrånkomligen att konfronteras med ämnen som är djupt kontroversiella och djupt personliga för dem. Social ojämlikhet mellan grupper i samtiden ges i Thomas undervisning historiska förklaringar och kopplas till det koloniala förflutna som ligger bara ett fåtal generationer bort. Målet för Thomas undervisning ligger således väl i linje med Sheehans tanke att det koloniala arvet och dess effekter på samtiden borde ges en större plats i det nyzeeländska historieämnet.¹⁵

Thomas undervisning bygger på ett antal tematiska och kronologiska arbetsområden. Han inleder historiemomentet med att kort beskriva Nya Zeelands äldre historia från europeisk medeltid, från när maori anlände i havsgående kanoter, fram till 1830-talet då allt fler européer bosatte sig på Nya Zeeland. Sedan följer ett tema som behandlar Waitangiavtalet. Avtalet avsåg reglera relationen mellan den engelska kolonialmakten och ett antal maoristammar på Nordön. Ända sedan det undertecknades år 1840 har det varit omstritt. Diskussionen har framför allt handlat om hur avtalet skall tolkas och vilka det omfattar. Han tar även upp nyzeeländska krigen, det vill säga den serie av kolonialkrig som utkämpades mellan 1845 och 1872. Därefter följer två teman betitlade ”Pakeha-samhällets expansion och nationell formering”, som berör tiden mellan cirka 1890 och 1945, och ”Maori och pakeha i historien och samtiden – lokalhistoriska perspektiv”.¹⁶ Temana presenterar sammantaget ett förändringsperspektiv på den nyzeeländska historien och det är tydligt slagsida mot det som Mark Sheehan kallar ”kontroversiella aspekter i det nationella förflutna”.¹⁷

14. Belich (2015); King (2003).

15. Jämför John Hooker et al., ”Developing a Years 11–13 Social Studies Programme: Engaging Learners in the Social Sciences of the New Zealand Curriculum”, *New Zealand Journal of Social Studies* 13 (2005) s. 46–62.

16. Intervju med Thomas i Whakatane, 15/12 2017.

17. Mark Sheehan, ”Little or Nothing is learned in school: Debates over the place of History in the New Zealand school curriculum”, i Tony Taylor & Robert Guyver (red.), *History Wars and the Classroom: Global Perspectives* (Charlotte, NC 2011) s. 114–120.

När Thomas tar upp Waitangiavtalet, gör han det i form av en övning där syftet är att eleverna skall identifiera sig med de historiska aktörerna och kunna betrakta historien i olika perspektiv. Eleverna får i uppgift att författa ett brev skrivet av en brittisk kolonialtjänsteman där de skall resonera kring den engelska kronans förhållande till den maoriska befolkningen och de grundläggande utgångspunkter som var tänkta att gälla mellan kolonin och de olika iwi, maoristammarna. Eleverna får också i uppgift att författa ett brev från en maorihövding fem år efter att avtalet undertecknats där han berättar om hur européernas ankomst har förändrat Nya Zeeland. Enligt Thomas får eleverna genom de två olika perspektiven på avtalet en bättre förståelse för några av de historiska motsättningar som präglar utvecklingen. Eleverna erbjuds också möjlighet att utforska hur maoribefolkningen upplevde sig som alltmer marginaliserad efter européernas ankomst.

De nyzeeländska krigen brukar Thomas beskriva som ett kolonialt trauma där berättelser om övergrepp begångna av kolonialmakten mot maori präglar undervisningen. När han diskuterar striderna under 1860-talet finns gott om lokala exempel på krigshandlingar mellan kronan och lokala stammar. Thomas belyser vidare konflikten ur det förmoderna maorisamhällets horisont vilket erbjuder eleverna ett annat perspektiv på konflikten. Maoriernas lojalitet låg i första hand hos den egna stammen. Nådde man goda villkor för sin stam genom att stödja den brittiska kronan så var det logiskt att samarbeta med briter på samma sätt som det var rationellt att byta sida när situationen krävde det. I själva verket betraktade sig inte maori som en enhetlig folkgrupp före européernas ankomst. Maori tillhörde olika stammar, iwi, som ibland samarbetade och ibland förde krig mot varandra.

Thomas undervisning om de nyzeeländska krigen reser frågor som rör historieundervisningens roll i de historiekulturella konflikter som präglar samtiden. Han försöker i sin undervisning peka på alternativa tolkningar och motberättelser genom att ifrågasätta den monolitiska nationella berättelsen med europeiska nyzeeländare i centrum. Han gör det, enligt egen utsago, med blicken stadigt fäst på samtidens ungdomar och deras historiskt förankrade identiteter.

När Thomas diskuterar perioden efter de nyzeeländska krigen brukar han utgå från processen genom vilken Nya Zeeland moderniserades, urbaniserades och gradvis utvecklade en nationell identitet. I temat ställer

han frågor om hur man kan förstå maoriidentitet och pakehaidentitet i det nyzeeländska nationella projektet och om vilka konsekvenser politiska vägval kan få för grupperns inkludering och exkludering. En del av hans undervisning berör ungdomars och barns historiska villkor. Han brukar göra en poäng av att maori på landsbygden skickades till så kallade *Native Schools* under stora delar av 1900-talet. Dessa liknade de nomadskolor svenska samer erbjöds under samma tid. Pedagogisk forskning har visat att skolorna fram till åtminstone 1970-talet syftade till att göra maorierna till "Brown Britons".¹⁸ Thomas undervisning behandlar de europeiska kolonistörernas strävan efter att skapa en nyzeeländsk nationalkänsla i början av 1900-talet.¹⁹ Den roll maoribefolkningen gavs i det nationella projektet liknar i mycket den som Nordamerikas indianer tilldelades i det amerikanska i början av 1900-talet. En poäng i undervisningen är att göra maoris underordning till en samhällelig och politisk fråga genom att visa hur minoriteten historiskt marginaliserats socialt, kulturellt och politiskt i det nationella projektet.

Det lokalhistoriska temat brukar Thomas inleda med att inför sina klasser påstå att många nyzeeländare i dag lever på stulen mark. Landfrågan är naturligtvis kontroversiell i ett område där många med europeisk bakgrund har kopplingar tillbaka till familjefarmer etablerade under den koloniala perioden. Få elever har tidigare hört talas om tvångsöverföringarna av mark, de underpriser som betalades till urbefolkningen samt rena landstölder som, med statsmaktens goda minne, försiggick strax före sekelskiftet 1900. Lärarens anslag ger dock goda möjligheter att utmana elevers förförståelse genom att lyfta frågor om historiska konflikters orsaker och konsekvenser samt att diskutera frågor om skuld och gottgörelse. På det här sättet för Thomas in etiska dilemman som berör både de historiska aktörerna i sin tid och i samtiden. Detta är resultatet av den konfliktfyllda koloniala historien och på samma gång även lokalhistoria. I diskussionen om markens betydelse behandlas frågor om historisk skuld. Vem är ansvarig för historiens brott? Vilka skall ställas till svars? Vilket ansvar har majoritetssamhället med sina koloniala rötter gentemot maorierna och i vilken utsträckning är enskilda historiska

18. Judith Simon & Linda Tuhiwai-Smith, *A Civilizing Mission? Perceptions and Representations of the New Zealand Native Schools System* (Auckland 2001). För en översikt över den generella utbildningspolitik som bedrivits mot Maorierna som grupp, se bl.a. John Barrington, *Separate but Equal? Maori Schools and the Crown, 1867–1969* (Wellington 2008).

19. King (2003) s. 38ff.

aktörer och deras ättlingar ansvariga? Det här är några frågor som eleverna får förhålla sig till. Frågorna speglar relationen mellan den koloniala historien och samtiden och berör samtidigt elevernas egen historia.

Det framkommer i intervjuerna att lektionerna är långt ifrån friktionsfria men Thomas brukar poängtera att eleverna själva och deras föräldrar inte ens var födda när landstölder och koloniala övergrepp begicks. De kan därför inte hållas personligen ansvariga för vad som skedde. Det handlar, menar Thomas, om att få eleverna att förstå konsekvenserna av det skedda och frågor om skuld och försoning på en samhällelig nivå.

En konfliktorienterad historieundervisning som vägen till försoning?

Intervjuerna med Thomas i Whakatane pekar på att det, åtminstone lokalt, fortfarande finns stora brister i hur lärare undervisar om, eller snarare inte undervisar om, Nya Zeelands konfliktfyllda, koloniala förflutna. Det perspektiv som framkommer i intervjuerna stöds av forskningslitteraturen som pekar på ungefär samma huvudorsaker som Thomas till att många inte behandlar det som historiedidaktikern Mark Sheehan kallat för kontroversiella ämnen i det nationella förflutna.²⁰

Thomas egna förklaringar till brister i undervisningen om Nya Zeeland som ett post-konfliktsamhälle kretsar kring frågor om kulturell bakgrund och ämnestraditioner där perspektiv på det koloniala saknas men där rosornas krig, napoleonkrigen och Irlandsfrågan spelar en desto större roll. Tillsammans med Michael King och andra så kallade revisio-nister pekar Mark Sheehan särskilt ut arvet efter den viktoriaiska historieskrivningen och det brittiska utbildningssystemet som huvudorsaker till problemen. Intervjuerna visar dock ett exempel på hur lärare med stöd i en ny läroplan och trots efterhängsna strukturella problem, kan utveckla nya undervisningspraktiker som berör konflikter och kontroversiella teman i historien.

Den undervisning som Thomas bedriver i Whakatane har tillskyndare också på andra håll i Nya Zeeland. Bland andra *High school*-läraren och historiedidaktikern Paul Enright argumenterar väl för att belysa det konfliktfyllda förflutna i undervisningen.²¹ Som den brittiska histori-

20. Se t.ex. Taylor & Guyver (2011).

21. Paul Enright, "Kua takoto te manuka: the Challenge of contested histories", i Michael Harcourt & Mark Sheehan, *History Matters, Teaching and learning history in New Zealand Secondary schools in the 21st century* (Wellington 2012).

kern Christine Counsell har påpekat så väcker det nyzeeländska exemplet, med en öppen läroplan utan kanon och normativa inslag, frågor om hur historieförmedlare kan agera inom ett intellektuellt ramverk som ger läraren frihet, öppnar för frågor om vad historia är, vad det skall vara bra för och under vilka premisser vi kan – eller kanske inte kan – diskutera det förflutna.²² Den nyzeeländska läroplanen inbjuder till men påbjuder inte undervisning om maori vilket gör att elever inte med nödvändighet tar del av historiska perspektiv på koloniala förhållanden. Kanske kan dock Thomas undervisning peka mot ett pedagogiskt förhållningssätt som utifrån läroplanen problematiserar det konfliktfyllda förflutna och ställer frågor om historiskt förankrad identitet och hur nyzeeländskhet formuleras av ungdomar i samtiden.

Thomas undervisning poängterar det relationella historiska perspektivet och syftar åtminstone delvis till att ställa olika berättelser mot varandra. Han vill tydligt utmana en monolitisk nationell historieskrivning som formulerats i det europeiskättade Nya Zeelands perspektiv. Samtidigt vill han inkludera maori i den nationella berättelsen, inte enbart som offer för kolonialismen utan som centrala aktörer i forlandet av det moderna Nya Zeeland. Den här motsättningen diskuteras bland annat av utbildningshistorikern Henrik Åström-Elmersjö som drar slutsatsen att det finns en mer generell spänning mellan å ena sidan försök att formulera universella, gränsöverskridande, gemensamma narrativ, å den andra att presentera olika historiska tolkningar och perspektiv.²³ Åström-Elmersjö talar om produktion av läroböcker, men observationen är, föreställer jag mig, mer allmängiltig. Arja Virta kommer till en likartad slutsats utifrån ett fokus på relationen mellan historieundervisning och kollektivt identitetsskapande i breda samhällsliga kontexter. Den här spänningen blir särskilt tydlig i Thomas konfliktorienterade undervisning och i hans fokus på att koppla samman det förflutna med elevers livsvillkor i samtiden. Mycket av den samtida debatten i till exempel USA och Australien – under den slarviga rubriken kulturkrig – har förts utifrån spänningen mellan å ena sidan en nationell historieskrivning,

22. Christine Counsell, "Introduction", i Harcourt & Sheehan (2012).

23. Henrik Åström-Elmersjö, "Historia och konflikter: Historiekultur och historieundervisning inom, över och bortom gränser", *Historisk tidskrift* 134:2 (2014) s. 267–277; Henrik Åström-Elmersjö, "Historical Culture and Peace Education: Some Issues for History Teaching as a Means of Conflict Resolution," i Ruth Reynolds et al. (red.), *Contesting and Constructing International Perspectives in Global Education* (Rotterdam 2015) s. 161–72.

ett "master narrative", och å andra sidan rivaliserande historiska tolkningar sprungna ur bland annat minoriteters och migranternas särskilda erfarenheter.²⁴

I vilken utsträckning det är möjligt att integrera både så kallade motberättelser och nationella "master narratives" i historieundervisning varierar med en rad olika faktorer men den generella orienteringen bort ifrån monolitiska nationella berättelser är tydlig. Trots att tidigare forskning visat att historieundervisning fortfarande är relativt konservativ och generellt är präglad av berättelser om majoriteter i nationalstater, pekar ändå Thomas undervisning ut ett möjligt alternativ där historiska konflikter mellan majoriteter och minoriteter tydligare synliggörs i undervisningen.²⁵

Innehållet i Thomas undervisning blir inte endast ett sätt att lyfta in nya grupper i den nyzeeländska berättelsen utan blir på samma gång ett slags korrektiv till hur det samtida Nya Zeeland minns och glömmet det förflutna. Thomas undervisning utmanar elevernas individuella och kollektiva historiska minnen av kolonialism och nationsbyggande. Genom att presentera historiska dilemman och frågor om skuld syftar undervisningen inte enbart till att få elever att förstå historiska aktörer och deras motiv utan också ifrågasätta sina egna föreställningar om Nya Zeeland och hur de ser på sig själva som nyzeeländare. Temana som präglar hans undervisning är strategiskt valda och utgör fokuspunkter för konflikter, förhandlingar och debatter där historiska maktförhållanden, identitetsfrågor och utanförskap problematiseras. Han ifrågasätter i grunden bilden av ett homogent, nationellt projekt och den förståelse av en harmonisk historisk utveckling som många av eleverna bär med sig in i undervisningen. Thomas undervisning utmanar på det sättet en etablerad samhällslig historiekultur byggd på idén om ett konfliktfritt förflutet.

Historiedidaktikern Sirkka Ahonen har påpekat att *post-conflict societies* skiljer sig åt ifråga om sina kollektiva minnen av historiska oförrätter. Dessa kollektiva minnen verkar förändras över tid, bland annat som ett resultat av olika sätt att hantera historiska konflikter. Ahonen

24. Peter Aronsson, "Historiekultur i förändring", i Peter Aronsson (red.), *Makten över minnet: Historiekultur i förändring*, (Lund 2000) s. 19; Stuart Macintyre & Anna Clark, *The History Wars* (Melbourne 2003); Taylor & Guyver (2012).

25. Arja Virta, "Learning to teach history in culturally diverse classrooms", *Intercultural Education* 20:4 (2009) s. 285–297.

analyserar hur olika konfliktlinjer blir betydelsebärande och hur de hanteras över tid. Hon är framför allt intresserad av utsikterna till försoning. En av hennes slutsatser är att det i två undersökta länder, Sydafrika och Bosnien-Hercegovina, alltså råder starka spänningar mellan grupper som tolkar och uppfattar historien på olika sätt medan det i Finland, i ett mer jämlikt samhälle där historiska skillnader i någon utsträckning jämnats ut, finns en tendens till en mer lågintensiv konfliktbild.²⁶ Hon uppmärksammar i sin forskning således betydelsen av mötet mellan samtiden och det förflutna och möjligheten att hantera ett konfliktfyllt förflutet genom att synliggöra det och konfrontera det. Kort sagt menar hon att det framgångsrikt går att forma nya historiska berättelser som bejakar det konfliktfyllda förflutna utan att det tillåts stå i vägen för försoning.

Det finns didaktiska studier av hur ungdomar uppfattar konfliktfyllda ämnen i undervisningen. Exempelvis menar historiedidaktikern Jan Löfström, utifrån en studie av det finska sammanhanget, att många elever har svårt att hantera frågor om historisk skuld och historiskt ansvar. Förklaringen, menar han, är ett alltför tunt historiemedvetande hos eleverna och att frågor om moral och individers och kollektivs kopplingar till historiska konflikter ofta saknas i läroplanen.²⁷ Elevers förståelse och tolkning av undervisningen är inte är fokus här men Löfströms resonemang pekar på de svårigheter lärare ställs inför i klassrummet när kontroversiella frågor lyfts. Det förefaller som om Thomas i sin undervisning närmar sig Löfströms förslag att tydligare integrera etiska perspektiv på historia för att fördjupa elevers förståelse för relationen mellan samtiden och det förflutna.

Med detta sagt så kommer Thomas konfliktorienterade historieundervisning knappast med automatik att leda till att hans elever upplever historisk försoning eller ens historisk förståelse. Hur vällovliga föresatser Thomas än har, så finns uppenbara risker med den här typen av konfliktorienterad och identitetsorienterad undervisning. Den här utblicken pekar dock mot att hans ansats ligger väl i linje med det som efterfrågats av den didaktiska, praktikinräna forskningen i Nya Zeeland

26. Sirkka Ahonen, *Coming to terms with a dark past: How post-conflict societies deal with history* (Frankfurt, 2012).

27. Jan Löfström, "How Finnish upper secondary students conceive transgenerational responsibility and historical reparations: Implications for the history curriculum", *Journal of Curriculum Studies* 46:4 (2014).

och faller väl in i internationella mönster av försök att revidera monolitiska nationellt centrerade berättelser om majoritetsbefolkningar.

Skolans arbete med den konfliktfyllda koloniala historien ingår i Nya Zeeland i ett koordinerat samhälleligt projekt som syftar till att via rättsliga processer, utbildning och sociala insatser motverka effekterna av kolonialismens mer än hundraåriga marginalisering av maori. Thomas undervisning är ett försök att bidra till det arbetet men intervjuerna pekar också på att det inom lärarkåren fortfarande finns ett motstånd mot att tala om den koloniala historien. Kanske kommer en yngre generation lärare, som växt upp i ett mer jämlikt Nya Zeeland och som utbildats för att undervisa enligt den nya läroplanen, att röra sig i samma riktning som Thomas och inte väja för att tala med elever om kontroversiella ämnen i det nationella förflutna.

Vilket slag av historisk förståelse som undervisningen ger eleverna framgår inte av intervjuerna. Snarare ger de en inblick i vad Thomas tror sig göra i klassrummet och vad hans undervisning ytterst syftar till.²⁸ Hans arbetssätt reser emellertid frågor om vad elever lär sig när undervisningen syftar till försoning och förståelse men i relativt stor omfattning handlar om konflikter, motsättningar och historiska oförrätter. Håller det enbart liv i gamla föreställningar om kulturella klyftor som inte går att överbrygga? Skapar det tvärtom på sikt förutsättningar för försoning mellan etniska grupper och med det egna historiska arvet? Svaret är att vi inte riktigt vet, vare sig det rör Nya Zeeland, Sverige eller något annat land.

28. Intervju med Thomas i Whakatane, 15/12, 2017.